

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

A. van der Dussen / Hardinxveld-Giessendam

De rechtvaardige zal door zijn geloof zingen

*„Al zou de vijgeboom niet bloeien,
en er geen opbrengst aan de wijnstokken zijn,
de vrucht van de olijfboom teleurstellen;
al zouden de akkers geen spijs opleveren,
de schapen uit de kooi verdreven zijn
en er geen runderen in de stallingen zijn,
nochtans zal ik juichen in de HERE,
jubelen in de God van mijn heil.”*

Habakuk 3 : 17, 18

Als je zonder werk kwam te zitten; ernstig ziek werd; je partner verloor; ondanks keihard werken zou zakken voor je examen — zou je dan toch nog juichen in de HERE? Dat lijkt even veel gevraagd en overdreven als de oproep van Paulus: verblijd u in de Here te allen tijde! (Fil. 4 : 4) Zo laat de hierboven aangehaalde uitspraak van de profeet Habakuk niet na, prikkelend te werken op christenen, die overweldigd worden door tegenslagen. „Dat zeg ik hem zo makkelijk niet na!”

Vijgeboom, wijnstok, olijfboom, landbouw en veeteelt: zij vormen tezamen de welvaart, waarin Israël de zegen van de HERE onderkende. Let wel: nooit vindt de bijbel materiële dingen op zichzelf waardevol; zij ontleen hun belang voor de gelovigen aan hun teken-karakter. Een goed vijgenjaar en een overvloedige wijnoogst waren voor de Israëlieten signalen: God is goed op ons. Als het leven gedijt, ontvang je een teken van Gods gunst, Zijn zegen. Omgekeerd: als alles tegen zit, is dat voor de gelovige aanleiding tot het bange vermoeden, dat de HERE tegen hem is. Gezien tegen deze achtergrond, mag de uitspraak van Habakuk helemaal verbazingwekkend heten. Hij spreekt dan uit: al ontbreekt het totaal aan zegeningen van God, toch ben ik ervan overtuigd dat Hij het goede met mij voorheeft.

Hoe kan Habakuk zo iets zeggen? Vooropgesteld: het is niet toevallig dat deze woorden aan het einde van zijn boek hun plaats hebben. Daarin komt tot uitdrukking, dat hij een lange weg doorlopen heeft voor hij zover was. Daarover het volgende: Habakuk heeft geleefd in een tijd dat het erop leek, dat de HERE Zijn volk totaal aan zijn lot overliet. Een tijd, waarin goddeloze mensen ongestraft het heft in handen hadden, en de vrome gelovigen in een hoek werden getrapt (1 : 2-4). Habakuk verwachtte toen, dat de

HERE orde op zaken zou stellen; dat Hij de goddelozen zou straffen, en de rechtvaardigen zegenrijk in het gelijk zou stellen. Maar wat gebeurde er? De wanorde werd er alleen maar groter op. De HERE maakte Juda tot vazal van de Chaldeeën, de Babyloniërs (1 : 6), en die maakten het nog veel bonter. In plaats van dat er aan de goddeloosheid paal en perk werd gesteld, nam ze alleen maar toe. Dat heeft Habakuk onbegrijpelijk en onverdraaglijk gevonden. Hij wist als Israëliet van de orde, die God handhaaft: wie naar de HERE luistert, zal daar wel bij varen; wie de HERE de rug toekent, zal daaraan tenonder gaan. Maar hij maakte mee, dat daar niets van terecht kwam; het was een wanorde. Er was zo bar weinig van de HERE te merken (vgl. 1 : 2). Het leek wel alsof de duivel de baas was.

Dat deze profeet zijn boek met zo'n stralende belijdenis beëindigd heeft, komt dus niet voort uit wereldvreemdheid. Het is niet uitgesloten dat de tegenspoed die vers 17 noemt, voor hem werkelijkheid geweest is — met even veel recht is de zin als een konstatering te vertalen (vgl. de Willibrord-vertaling: de vijgeboom bot niet uit, de wingerd draagt geen vrucht, enz.). En wanneer wij dus de ervaring hebben, dat het leven chaotisch in elkaar zit, dat de duivel het voor het zeggen heeft en de HERE pijnlijk afwezig is, dan delen wij die ervaring met Habakuk. Maar — laten wij dan ook delen in de vreugde die hij beleefde aan het antwoord dat de HERE hem gaf, toen hij Hem zijn nood klaagde. Dit antwoord, dat de HERE wel degelijk een God is die het voor de vromen zal opnemen en de goddelozen zal straffen; dat Hij niet de Afwezige is, maar de Komende!

Hoofdstuk 3 beschrijft de imposante komst van God met beelden, die ons aan de Openbaring van Johannes doen denken. En inderdaad, dát is de boodschap: God komt vast en zeker orde op zaken stellen, maar dat zal pas gebeuren aan het einde van de geschiedenis. Als Hij komt, zal het heelal op zijn grondvesten staan te trillen. Dan zal het eindelijk gebeuren, dat God Zijn bedreigde volk tehulp zal snellen, en afrekening zal houden met de goddeloze (vers 13). Welnu, deze verzekering van de HERE heeft het bij Habakuk gewonnen van zijn ontmoedigende levenservaring. Gesterkt door de belofte van God, laat hij zich uiteindelijk niet uit het veld slaan door de feitelijkheid, dat de goddelozen ongestraft hun gang kunnen gaan, en de vromen allesbehalve zegen op hun weg vinden. Hij weet nu, dat hij daarin geen teken hoeft te zien dat de HERE Zijn volk aan zijn lot overlaat. Doordat de HERE Zich geopenbaard heeft als de komende, vindt deze profeet weer grond onder de voeten.

Zo mogen wij van Habakuk leren, dat wij niet onherstelbaar van slag hoeven raken, wanneer de toegezegde zegen over een leven dicht bij de HERE, in haar konkrete verschijningsvormen uitblijft. Toegegeven: wij ervaren het menigmaal zo, alsof de duivel heer en meester is. En het is een vals optimisme om te denken, dat de geschiedenis zich

zelf zal korrigeren. De bijbel zegt: de wereld zal hoe langer hoe verder uit het lood worden geslagen. Maar weet goed: dat is er geen aanwijzing van dat God van het toneel is verdwenen. Laat ook bij ons de belofte het winnen van welke ontmoedigende levens-ervaring dan ook — de belofte, dat de HERE Zichzelf in de toekomst terdege zal doen gel-

den als de Beschermers van godvrezenden en de Wreker van de ongerechtigheid.

Het is deze belofte, die ons de weg ontsluit van het *nochtans* blij zijn in God. Van Habakuk is het bekende Schriftwoord: de rechtvaardige zal door zijn geloof leven (2 : 4). Hoe anders dan door zijn geloof, zou de rechtvaardige dan kunnen zingen?

H. de Jong / Amsterdam

Tussen twee vuren

Over de aard van het Schriftgezag (4)

In hoofdstuk twee van het synodaal-gereformeerde rapport over het Schriftgezag wordt hoofdzakelijk een boekje open gedaan over wat nu eigenlijk Schriftkritiek is. Deze vraag wordt vooral historisch behandeld. We krijgen een overzicht voor ons van hoe in de loop van de tijd de wetenschappelijke bestudering van het Oude en Nieuwe Testament zich ontwikkeld heeft.

Ik kan me voorstellen dat iemand zegt: spreekt een synode zich daarover uit? Dit is toch theologie? Een kerkelijke vergadering is toch niet het geëigende orgaan voor theologische uitspraken? Hoewel ik voor deze bedenking gevoelig ben, kan ik er toch ook wel een pastorale handreiking in zien, dat een kerkelijke synode over de geschiedenis van de Schriftbeschouwing en -uitleg een en ander vertelt. Zeker, het is de roeping van Christus' kerk om *belijdend* te spreken over de waarheid van de openbaring die haar is toevertrouwd. Maar juist met het oog op dat belijdende spreken kan het nuttig zijn dat *daaromheen* wat zakelijke informatie geboden wordt, opdat de portee van dat belijdende spreken des te beter verstaan zal worden. Wie spreekt vanuit de bijbel kan er niet omheen dat hij dat vanuit een binnen de christenheid druk bediscussieerde bijbel doet. De gemeente weet daar inderdaad te weinig van af. Daarom neem ik het deze synode niet kwalijk dat zij hier belerend en informerend optreedt. Je kunt niet enerzijds als kerk tot wetenschapsbeoefening (op allerlei gebied) stimuleren — hetgeen we als gereformeerde kerken toch altijd bewust of onbewust hebben gedaan — en anderzijds, als daar moeilijkheden van komen, zeggen: mijn naam is haas.

—o—

Geen moeite dus met het feit dat dit wat technisch-theologische onderwerp in een synodaal rapport *in verband met andere dingen* (bijvoorbeeld de belijdenis-vraag hoe onze houding tegenover de Schrift moet zijn) ter sprake komt. Maar wel heb ik bezwaar tegen de manier waarop dat gebeurt. Het gebeurt m.i. te *optimistisch*.

Kort samengevat is de voorstelling deze dat er weliswaar in de vorige eeuw een bijbelkritische wetenschap was, waartegen we als gereformeerden stelling moesten nemen vanuit de belijdenis dat de bijbel Gods Woord is, maar dat in onze tijd de lijnen van de moderne en de gereformeerde bijbelwetenschap zich meer en meer naar elkaar toe buigen, waardoor vandaag de bestudering van de bijbel in gereformeerde kring minder geïsoleerd is dan vroeger.

Dit is m.i. veel te zonnig voorgesteld. Te onkritisch wordt hier over de bijbelkritiek gesproken. Had het niet meer profetisch, meer doorlichtend gekund? Ik ga wat ik bedoel aan de hand van een voorbeeld duidelijk maken. Onder het kopje 'Bijbel — een boek van mensen' lezen we ergens in het rapport: „Uitgangspunt voor dit historisch-kritische onderzoek van de Bijbel is wetenschappelijke twijfel aan de betrouwbaarheid van de traditie”. Dus, je moet niet zomaar voor zoeke koek alles aannemen wat de overlevering zegt. Akkoord, daar kun je het mee eens zijn. Als de overlevering zegt, dat de psalmen van David zijn, dat de spreken van Salomo zijn en dat de wetten van Mozes zijn, dan is daar, ook met de Schrift in de hand, best wat op

af te dingen. Toch is er evenzeer reden om de traditie tegen een al te gretige kritiek in bescherming te nemen. Dat deed bijvoorbeeld *Jan Woltjer* († 1917) de eerste classicus aan de Vrije Universiteit, van wie ik ooit eens deze opmerkelijke uitspraak gelezen heb: „Grondslag der kritiek is de betrouwbaarheid van de overlevering”. Een uitspraak die haast tegengesteld klinkt aan de hierboven geciteerde. Wat bedoelde Woltjer? Dat als de criticus het mes van de kritiek in de overlevering zet, hij wel moet bedenken dat de overlevering de tak is waarop hij zit.

—o—

Ik wil dat illustreren met wat in het rapport gezegd wordt over de Leidse kritische bijbelwetenschapper *Kuenen* uit de vorige eeuw: „Volgens onze landgenoot Kuenen was de taak van het historisch-kritisch onderzoek het gebouw van de geschiedenis van Israël, dat wij in het Oude Testament voor ons zien, steen voor steen af te breken en met het aldus verkregen materiaal een nieuw gebouw op te trekken zoals 't werkelijk geweest is.” Volgens deze Kuenen klopte er van het geschiedenis-beeld dat ons in het Oude Testament geboden wordt, praktisch niets. Hij wilde derhalve die geschiedenis herschrijven. Zijn geestelijk nageslacht, ongelovig en geseekulariseerd, zou hem echter over de afstand van een eeuw heen de vraag kunnen stellen: waarom wou u eigenlijk die geschiedenis van Israël herschrijven? Dacht u ons daarmee te stichten of zo? Die geschiedenis van Israël interesseert ons echt niet meer dan de geschiedenis van welk ander volk ook. Deze Kuenen zag dus (wil ik zeggen) het geweldige feit over het hoofd dat het Oude Testament, zo onbetrouwbaar als het z.i. was, het toch maar gepresteerd had om na twintig eeuwen een mens (Kuenen geheten) er toe te brengen zijn hele leven aan de bestudering ervan te wijden — wat van Kuenen's eigen herschrijving ervan maar afgewacht moest worden. M.a.w. als je deze Kuenen gevraagd had: en hoe komt het nu dat zo'n slecht boek als het Oude Testament het al twintig eeuwen uitgehouden heeft en gedurende al die eeuwen miljoenen mensen geïnspireerd en gezegend heeft?, dan zou hij met de mond vol tanden hebben gestaan. Deze aarts-kritieker ging van dit feit kritiekloos uit. De grondslag van zijn kritiek was de betrouwbaarheid van de overlevering, — precies wat die Woltjer zei. En deze betrouwbaarheid van de overlevering berust op het juiste besef dat het Oude Testament Woord Gods is en als zodanig zijn eigen lezerspubliek met gemak schept — „wat mensen ook verzinnen”, gez. 305 : 2. Zo laat zich 't best verklaren dat ook na Kuenen het Oude Testament nog gewoon door gelezen wordt, in plaats van de herschrijving van Israël's geschiedenis, zoals Kuenen die inderdaad geprobeerd heeft.

Wel, ik zou willen dat in een gereformeed stuk dat over de bijbelwetenschap spreekt, door zulke kritische overmoed als van die Kuenen heengeprikt werd. Dat gebeurt veel te weinig. In plaats daarvan wordt van het werk van een David Friedrich Strauss, ook zo'n bijbel-vijand uit de vorige eeuw als Kuenen, gezegd dat het van groot belang geweest is voor de Nieuwtestamentische wetenschap. Ik moet zeggen dat ik een bijbelwetenschap met zulke verdachte vaders ten diepste wantrouw. Al is het ook nog zo waar dat zij mij geattendeerd heeft en nog attendeert op dingen die ik uit mijzelf niet zag. 't Gaat mij dan ook niet tegen het scherpe intellect van die geleerden, maar tegen hun overmoed.

—o—

Ik zeg niet dat het rapport kritiekloos over die modernistische bijbelwetenschap van de vorige eeuw schrijft. Alleen dat 't te weinig kritisch gebeurt. En zeker ook met te weinig verontwaardiging. En dan verder, is het wel zo dat de kritische bijbelwetenschap na die wilde haren van het begin langzaam voor ons, voor de gereformeerde bijbelstudie, steeds bruikbaar begint te worden? Die suggestie gaat van de voorstelling in het rapport uit. Ik ben evenwel van een tegenovergestelde mening.

In de kritische bijbelwetenschap zou ik van drie periodes willen spreken. De periode van *Wellhausen*, die van *Gunkel* en *Bultmann* en dan de periode van onze tijd waaraan ik niet zo goed de naam van een zeer grote kan verbinden. In de tijd van Wellhausen stond *het verhaalde* in het centrum. De strijd ging erover of wat de bijbel vertelde voor waar, voor betrouwbaar gehouden kon worden. Toen kwam de bijbelgeleerde Gunkel en zijn school en de aandacht verschoof van het verhaalde naar de *verhaler*. In wat voor wereld leefde de verteller die in de bijbel aan het woord is? Bij Bultmann is die verteller of verhaler een groep: de jonge christelijke gemeente die over Jezus maar moeilijk uitverteld raakte. De jongste ontwikkeling is nu dat de bijbelwetenschap geboeid raakt door het *verhaal* zelf, hoe dat in elkaar zit en als geheel gestructureerd is. Het verhaalde, de verhaler, het verhaal — ik zie hier deze fatale lijn in dat de bijbelwetenschap zoals deze in kritische zin bedreven wordt, zich steeds verder van de *werkelijkheid* verwijderd. Tegen Wellhausen vocht de belijdende gemeente nog om de vraag of wat de bijbel over de werkelijkheid zegt, waar en betrouwbaar is. Die strijd was zwaar, maar duidelijk. Bij Gunkel echter is dat verwijzingskarakter van de bijbel naar de werkelijkheid gedeeltelijk verdwenen. Slechts de werkelijkheid van de verhaler en zijn sprekende en duidende wereld is daarvan nog over. Terwijl in de moderne bijbelwetenschap die werkelijkheid helemaal uit het gezicht verdwenen is. Er is nog slechts de

pastorale notities

Armoede

In de tijd van het kerstfeest wordt er in lied en preek gewezen naar de armoede van het Kind en Zijn ouders. „Zo arm werd Hij, voor U en voor mij”. Jozef en Maria behoorden tot de min-vermogens. Het blijkt uit Lucas 2 : 24 en Leviticus 12 : 8. Een paar duifjes, dat kon er nog net af. Je denkt daar over na: vanwaar die armoede. Zeker, het „Huis van David” was geen regerende dynastie meer, maar daarom kon er nog wel een behoorlijk bezit zijn in de familie. Hoeveel vorstenhuizen verloren de kroon en de troon, maar de familie behield iets van de vroegere grandeur en bezit nogal wat aan onroerend goed. Niet alzo het nageslacht van David.

Bij je bezoeken hoor je familie-verhalen. De verteller spreekt van een gegoede familie; grote zaken-mensen, veel bezittingen. Opeens is er dan één van het geslacht, die het fortuin te gronde richt; door wan-beheer van het vermogen en door een slecht beleid in zaken.

„Dat was geen beste”, zegt de verteller. „Hij heeft de familie in de afgrond gestort, die doorbrenger”. Maar in het huis van David doet het feit zich voor, dat de armoede over het geslacht gebracht is door één van de besten uit de familie. Hiskia, die vrome koning. En het gebeurde, toen hij z'n familiebezit toonde aan de gezanten van de Heer van Babel. Dan staat de profeet vóór hem en kondigt de armoede aan, de grote vernedering voor Davids huis. Zodat Jozef, wanneer hij het krap had, aan Hiskia denken moest, aan Hiskia nog wel... wie had dat gedacht. Gods volk zondigt niet goedkoop, zeggen de zeer oude mensen. Wie op rijkdom roemt en dank zij have en goed zich veilig noemt... en denkt, mijn huis houdt altijd stand... hij raakt aan andren eens zijn schatten kwijt... (Ps. 49).

A. H. Algra, Sliedrecht

papieren werkelijkheid van het verhaal zelf. Ik zie dus een proces van *verlitterisering* van de bijbel in de geschiedenis van de kritische bijbelwetenschap. Terwijl ik juist dit van de bijbel zo opvallend vind, dat ze zo hartstochtelijk en uit alle macht naar de werkelijkheid verwijst: de werkelijkheid van de geschiedenis van Gods daden, de werkelijkheid van Zijn verbond met ons, de werkelijkheid van onze omgang met Hem. Alle middelen die de Schrift gebruikt, staan in dienst van deze verwijzing naar de werkelijkheid. Zodat de Schrift als een goede boodschapper eigenlijk weinig aandacht voor zichzelf opeist. Natuurlijk wel enige aandacht. Dat is vanzelfsprekend bij een boek dat over zo verre afstand tot ons spreekt. Maar juist als je bedenkt hoe groot die afstand is, moet je je verbazen hoe gering de aandacht is die de bijbel door zijn eigenaardigheden op zichzelf vestigt. „En ziel!” – dat is het woord waarmee de bijbel in duizendvoudige herhaling van zichzelf afwijst. Dat geeft aan de Schrift een *werkelijkheidsdienend* karakter.

—O—

Daartegenover vind ik het eigenlijk een *dekadente* trek in de moderne kritische bijbelwetenschap dat de aandacht zich zo verschoven heeft van het verhaalde via de verhalen naar het verhaal. Zoals het in een moderne film (een goed voorbeeld: La Terrazza van Ettore Scola) kan gebeuren dat iemand die kwaad wordt niet meer serieus genomen wordt vanwege de dingen waarom hij zich kwaad maakt, alleen het psychische feit van het boos wor-

den wekt bij de omgeving nog interesse, zo luistert de tegenwoordige bijbelwetenschap voorbij aan wat de bijbel zegt om slechts te letten op *hoe* hij het zegt. Ja, dat is dekadent, nog afgezien ervan dat 't verschrikkelijk irritant is.

Het is ook aan deze fatale ontwikkeling toe te schrijven dat de studie van de theologie zo *werkelijkheidsvreemd* is geworden en zo los is komen te staan van de gemeente. Ik weet wel, daar wordt iets tegen gedaan. De theologie laat aan de Heilige Schrift niet langer de centrale plaats en stort zich in bijvakken als filosofie, psychologie en sociologie om zo dicht bij de werkelijkheid te komen. En voorzover de theologie dan nog bijbelwetenschap is, is ze in handen van *literaturisten* die zelf zeggen dat ze geen theologen zijn. En inderdaad, gaat het om kwesties van geloof en leven, dan wagen ze zich aan geen enkele uitspraak op grond van wat de Schrift zegt en hullen zij zich in voorzichtig wetenschappelijk stilzwijgen. Ik doe met dit sombere beeld zeker geen recht aan alle theologen-exegeten aan de nederlandse faculteiten, maar het geheel overziende spreek ik toch rustig van een *impasse* waarin de bijbelwetenschap steeds meer geraakt. Het is waar dat zij zich niet meer zo kras-kritisch uitspreekt als in de dagen van Kuenen en Wellhausen, maar daarin een verbetering en een opheffing van het gereformeerde isolement te zien is een van de argeloosheden waaraan dit rapport zo rijk is.

Om des tijds wille moet ik hier afbreken.

H. J. Jager / Kampen

Zo was het (47)

In het verhaal van de vorige maand beweerde ik, dat wat er op de „meerdere” vergaderingen behandeld en besloten wordt aan de meeste gemeentelieden voorbijgaat. Het heeft met het leven van de gemeente van Christus, de gemeenschap der heiligen, weinig te maken. En als een gemeente er wel mee te maken krijgt dan is het vaker tot onheil dan tot heil van haar. Dat heb ik althans een en andermaal ondervonden. Dat komt straks nog wel aan de orde. Dat vrijwel alles wat meerdere vergaderingen besluiten buiten de gemeente omgaat blijkt bijvoorbeeld uit het feit, dat vrijwel niemand der leden een K.O. ofwel een Kerk-Orde bezit. Daar kan men de regels vinden waaraan de meerdere vergaderingen zich hebben te houden. Daarin wordt geregeld hoe een classis wordt samengesteld, hoe vaak die moet vergaderen, wat er moet of mag behandeld worden, hoe een P.S. wordt samengesteld en een G.S. Het heeft jaren geduurd eer het tot mij doordrong wat een P.S. en een G.S. voorstelden. Namelijk een Particulieren en een Generale synode. Ik herinner mij niet dat we op een vergadering van de kerkeraad ooit een K.O. hebben geraadpleegd. En als ik het wel heb ging het gemeentelieven er niet beter of slechter om. Een ouderling en ik gingen 4 keer per jaar naar de classis. Daar was wel één of meer deskundigen, die met kerkrecht op de hoogte waren. Ik heb het nooit tot deskundige gebracht. En ik kan niet zeggen, dat dit mij spijt of ooit gespeten heeft.

Aan de Universiteit heb ik mij vanzelf wel met de K.O. moeten bezighouden. En later heb ik er ook wel eens in geneusd. Naar mijn smaak werd en wordt daarin veel te veel geordend of geregeld. Heel dat georden en geregeld wordt verdedigd met beroep op één tekst van het N.T. Namelijk 1 Kor. 14 : 40: „Laat alles betamelijk en in goede orde geschieden”. Het begon daar in de gemeente van Korinthe wat onordelijk en onstichtelijk toe te gaan. Er was een veelheid van gaven of vermeende gaven. De één gaf een psalm op, de ander drong naar voren om in „tongentaal” te spreken. Een derde had een profetie. Dat werd wat onstichtelijk. We zouden zeggen het begon wat te lijken op een poolse landdag of een jodenschool. En met het oog daarop schrijft Paulus dat het zó niet moet. Wat iemand zegt of zingt of profeteert moet tot opbouw van de gemeente gebeuren. Het moet in de samenkomst van de gemeente ordelijk en stichtelijk toegaan. Maar is daarmee een alles-regelende K.O. te verdedigen? Ik heb mij altijd verwonderd over de vrijmoedigheid waarmee deze tekst wordt uitgebreid tot een regeling van een wel-georganiseerde, geïnstitueerde gemeenschap van kerken in een land. Als het kon over heel de wereld. Daarover gaat het in 1 Kor. 14 : 40 helemaal niet. Onder de joodse leraars waren er knappe koppen, die zoveel uit één tekst konden halen, dat van hen gezegd werd: Zij kunnen bergen van verklaringen ophangen aan een haar! Dat zou ik ook willen zeggen van verklaarders, die een K.O. ophangen aan genoemde tekst. Ze halen een complete K.O. uit één tekst. Ze halen het er wel uit, maar het zat en het zit er eenvoudig niet in.

Maar, zo hoor ik iemand zeggen: er moet toch orde, anders gezegd, er moet toch gezag over de gemeente zijn? Gezag moet toch overal zijn? Ik lees in een (vroeger) bekende verklaring van de K.O.: „Het gezag der K.O. rust op het gebod van onderwerping aan de ambtsdragers. Gelijk de kinderen gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan de ouders; en de onderdanen aan de overheid, zo vordert de Here ook gehoorzaamheid aan de kerkelijke machten”. Ik bespaar u de bewijsplaatsen uit het N.T. Er deugt niets van. Wat mogelijk geldt in een plaatselijke gemeente wordt zo maar toegepast op het gezag van meerdere vergaderingen en vooral van een synode! Het heeft lang geduurd eer m'n ogen zijn open gegaan voor de dwaasheid van zulk een verdediging van kerkelijke machten! Zoals een tovenaars van alles en nog wat uit een hoge hoed goochelt zo doet genoemde verklaring.

Het klinkt wel geloofwaardig. In een gezin is toch gezag? Is de gemeente ook niet een gezin? Een familie Gods, zoals Calvijn zei? Nu dan. Dus moet daar toch ook gezag zijn en onderwerping aan zulk een gezag? Een staat zonder overheid valt toch uiteen en verwordt tot een hopeloze bende? Of niet soms. Nu dan, zo wordt een kerkengemeenschap toch een hopeloze bende, een chaos (zegt men dan) waar ieder doet wat goed is in eigen ogen?

Men heeft mij ook wel eens toegevoegd: Een onderneming moet toch een baas hebben? Nu dan, zo moet er in de Kerk toch een baas zijn? Mijn antwoord was dan: Laten we dan weer Rooms worden, dan hebben we een echte Paus.

Lang heb ik behoord tot de zwijgende meerderheid, die dit alles maar over z'n kant liet gaan. Wij ondervonden weinig lusten van synoden, maar ook weinig lasten. We vonden ze wel eens wat duur, maar vooruit, het geld kwam er wel weer. En het leven van onze gemeente ging er wel om door. Wij voelden niet de „klauw van het beest”, de machten, die willen heersen in plaats van dienen. Maar door wat gedaan is in 1944-46 en zich herhaald heeft in 1968 ben ik wijzer geworden. En heb gezien het unieke van de gemeente van Jezus Christus. Zij is een familie, een gemeenschap, een kleine maatschappij die éniġ is. Met geen andere gemeenschap te vergelijken. Eigenlijk in deze wereld, naar wereldse normen onbestaanbaar.

Stelt u zich maar voor: Een gemeenschap onder een onzichtbaar Hoofd. Niet op aarde maar in de hemel. Die z'n gemeente of z'n lichaam regeert door Zijn genade en Geest. Door Hem regeert onze Vader, die in de hemelen is. Van Wiens Liefde geen schepsel ons kan scheiden. Hij is onze enige Paus, goed verstaan. Want het woord Paus betekent niets anders dan Papa of Vader. En nu denk ik als vanzelf aan Mattheüs 23: „Gij zult u niet rabbi laten noemen; want één is uw Meester (Leraar) en gij zijt allen broeders. En gij zult op aarde niemand Vader noemen, want één is uw Vader, Hij die in de hemelen is. Laat u ook geen leidlieden noemen, want één is uw Leidsman, de Christus. Maar wie de grootste onder u is, zal uw dienaar zijn.”

Kerkelijke machten op aarde? Waar haalt men het vandaan. In en over de gemeente van Christus mag alleen de macht der Liefde zijn. En Liefde dient. En nu zeg ik niet, dat meerdere vergaderingen, ook synoden, niet willen dienen. Ze willen het mogelijk wel, maar ze doen het niet. Zonder het te willen of te bedoelen heersen ze. Zo worden er Vaders en Meesters en Leiders gekweekt. Dat heb ik gemerkt.

In 1945 of begin '46 kwam ik in Amsterdam een Hooggeleerde – en door mij geëerde broeder tegen. Ik had veel respect voor hem. Denk nog met dankbaarheid aan hem terug. Hij vroeg mij of ik nog niet tevreden was, of ik nog bezwaard was. M'n antwoord was bevestigend. Er was immers door de synode niets veranderd? Toen hij weer: „Waar is dan uw bezwaarschrift? Dat hebben wij niet”. Ik vroeg: „Wie bedoelt u met wij?” Hij antwoordde: „De synode en wij als adviseurs. Bij ons moet u zijn.” Hij was ziedend kwaad. Ik zei, meen ik, nog, dat m'n bezwaren bekend waren bij kerkeraad en classis en dat ik met de synode voorlopig niets te maken had. En dacht: Dat wordt er van een zachtmoedig, vriendelijk man, die zich leent aan een synode om prae-adviseur te zyn. De synode spreekt met „goddelijke autoriteit” onder leiding van prae-adviseurs en dus moeten bezwaren bij die autoriteit worden ingediend.

Men heeft zich beroepen op het zogenaamde Apostelconvent te Jeruzalem van Hand. 15. Daar vergaderden de gemeente van Jeruzalem, de apostelen en enkele afgevaardigden uit Antiochië. Wie dat een synode durft noemen moet wel niet bang zijn. Er was een samenkomst, dat klopt. Maar toch een heel andere samenkomst dan wij onder een synode verstaan.

Men heeft wel eens tegen mij gezegd, dat ik mij toch niet verzetten mocht tegen een besluit of besluiten, die mee namens mij waren genomen! Een synode vertegenwoordigde immers de kerken en ik was lid van één van die kerken en dus ging ik tegen m'n eigen besluit in. Gekker kan het al niet. Maar het is echt gebeurd. Door een fanatieke synode-vereerder. Overigens een goede man.

Het leven van de gemeente in V. ging er even goed of even slecht om dóór, wat meerdere vergaderingen ook besloten. De Acta of verslagen der meerdere vergaderingen werden netjes naast elkaar in een kast gezet. Vermoedelijk door niemand ingezien. Bij mijn weten door mij ook niet. Wij bemoeiden ons met de synode niet en zolang de synode zich maar niet met ons bemoeide was het ons goed.

Wel hebben we eens bij een moeilijke kwestie een vraag gericht aan de hoogleraren-in-het-recht-der-kerk. Wij hadden als kerkeraad een probleem waar we niet uitkwamen. We hielden ons aan de regel, dat we wat belangrijke besluiten éenstemmig namen. Werden we het op een vergadering niet eens, dan stelden we een beslissing uit tot een volgende keer. Dan lukte het gewoonlijk wel het eens te worden. In elk geval wel zo, dat tegenstemmers er zich van harte bij neerlegden. Maar die éne keer lukte het niet. Toen werd voorgesteld de vraag voor de leggen aan Prof. H. H. Kuyper. Ik stelde voor ook Prof. H. Bouwman te raadplegen. Dat gebeurde. En het resultaat? Dat hun adviezen lijnrecht tegen mekaar ingingen. Ik kan niet zeggen, dat ik het erg vond. Toen moesten wij toch zelfstandig een besluit nemen. Ik weet niet meer waarover het ging. Maar we zijn wel tot een eenstemmig besluit gekomen. In volle zelfstandigheid en vrijheid. En daar houd ik van. Van de zelfstandigheid en vrijheid van de plaatselijke kerk. Liever nog: van de plaatselijke gemeente.

Als we het N.T. nagaan valt het op, dat in verreweg de meeste gevallen als er van een gemeente of gemeenten sprake is bedoeld wordt de gemeenschap der gelovigen in een bepaalde plaats. Ieder, die een concordantie in huis heeft – een boek waarin vrijwel alle woorden en vindplaatsen worden genoemd – kan dit nagaan. Terecht is dan ook in de dagen der Doleantie de naam gekozen: Geref. kerken. Elke gemeente is een vergadering van

D. W. L. Milo / Dalmally

Ons nieuwe kerklied (2)

We eindigden de vorige week met de conclusie: de commissie stelde een aantal normen voor kerkliederen op, maar deze normen moeten nader worden gezien; ook voor hun toepassing. Daar gaan we dus nu mee verder. Daarbij herhalen we dat, indien onze inzichten soms niet volledig met die van de commissie samenvallen, dit allermínst een gebrek aan waardering voor haar monnikenwerk betekent. Eerder moge de commissie onze opmerkingen zien als erkenning van haar arbeid.

Bij L 61 wordt gesteld, dat de pericoop niet getrouw is gevolgd, waar het beeld van de wijngaard (Matth. 21 : 33-41) ten onrechte op de natuur – en niet op Gods volk is betrokken.

Indien de commissie gelijk had was het erg genoeg. Maar laten we hier beginnen: er is geen pericoop berijmd, doch een wisselzang gecreëerd (tussen de evangelist en verkeerde arbeiders), niet eens „naar aanleiding van” een Schriftplaats, maar „bij” die Schriftplaats. Een lied dus om na een preek over deze tekst te zingen, zodat de preek ook aan kinderen duidelijk wordt.

En zo weinig heeft dit lied met natuurbehoud te maken, dat de verkeerde arbeiders aan het slot berouw tonen en huiverend vragen: maar zullen wij tot straf met de kwaden een kwade dood sterven?! Dat zingen ze, die bekeerde-verkeerde arbeiders, nadat hun gebleken is: dat de gezonden boodschapper Gods eigen Zoon is, die de vruchten van zijn Geest komt zoeken. Het kyrië, waarmee de arbeiders eindigen, gaat veel verder dan

ZO WAS HET (vervolg)

gelovigen in Christus. In het N.T. is ook sprake van huis-gemeenten. Kerkgebouwen zoals wij die kennen waren er in het begin niet. Welnu, dan vergaderde de gemeenschap in het huis of de werkplaats van een gemeentelid. Zoals in tijden van reformatie of na een scheuring weer gebeurd is. Wat mij betreft, ik preekte soms voor een groepje van tien of twintig personen met meer plezier dan voor een schare van honderden. In die over het algemeen kleine groepen in de tijd van het N.T. werd het Evangelie verkondigd en mogelijk besproken. Daar werd overlegd, met al de heiligen, wat de wil van God was voor heel het leven. Daar werd het Heilig Avondmaal gevierd. En gedoopt. Er was waarschijnlijk meer gemeenschap en blijdschap en saamhorigheid dan in menige wel-geordende-kerk of gemeente van tegenwoordig.

Zeker spreekt het N.T. ook van contact van de gemeenten. Voor de gemeente van Jeruzalem werd gecollecteerd. De brieven van Paulus moeten ook door genabuurde kerken worden gelezen. Aan één gemeente wordt geschreven, dat zij niet menen moeten alleen de wijsheid in pacht te hebben. Ik zeg het nu maar in eigen woorden. Er werd in die dagen niet zoveel gereisd als in onze tijd. Maar er was meer verkeer dan wij wel denken. We komen sommige broeders in verschillende plaatsen tegen. Er waren dunkt mij vooral persoonlijke contacten. Er zal verscheidenheid geweest zijn zoals die er nu ook is. Maar toch was er éénheid. Wat voor éénheid? Die van Efeze 4 denk ik. Waar Paulus de gemeente vermaant: „beijvert u te bewaren de eenheid des Geestes door de band van vrede: één lichaam en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt in de ene hoop van uw roeping: één Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen en in allen”. Als wij, leden van de Ned. Geref. kerken of gemeenten, die langs verschillende wegen bij elkaar gebracht zijn, in de eerste plaats ons eens bekommerden om genoemde éénheid, zouden we het dan met elkaar niet eens worden over minder belangrijke zaken? Hadden de synoden van '44 en van '68 zich daaraan nu eens gehouden, zou dat niet oneindig veel beter geweest zijn dan wat ze nu hebben gedaan. Een ander woord zit achter de omheining van m'n tanden. Ik houd het maar voor mij.

In het N.T. vinden we m.i. geen schijn of spoor van een organisatie, zoals wij die nu hebben. Ja, zegt men, dat hoefde nog niet, want er was het gezag van de Apostelen. Ik vraag mij af of wij dat gezag vandaag dan niet meer hebben? Daarover bij leven en welzijn een volgende maand.

Matth. 21 – want daar waren het onbekeerlijke overpriesters, oudsten en farizeeërs (21 : 23, 45), die geen bekering nodig dachten te hebben. In het voorbijgaan is de Drie-eenheid genoemd. En zouden gereformeerde zangers niet de rol van kwade arbeiders kunnen inleven? Zeker wel wanneer daar bekering op volgt.

Lied 19 heet een „bewerking” van psalm 130, ten onrechte. Het is Luther's Aus tiefer Not en dat is nooit een berijming of bewerking, maar een vrij lied naar aanleiding van een Schriftplaats. En als de commissie vindt dat het hart van de psalm (: 3) is weggelaten, achten wij „wanneer Gij op ons falen let zijn wij, o God, verloren” een redelijke vertolking van „zo Gij Heere onze ongerechtigheden gadeslaat, Heere wie zal bestaan?”. Want falen is ten diepste niets minder dan zonde. Het oude woord *sundia* zegt niet anders dan: tekortschieten, niet aan de verwachtingen voldoen, falen.

—o—

Is er in L 110 niet teveel bijgemaakt? Alleen het eerste couplet acht de commissie een weergave van het Bijbelgedeelte. Dat gaat over Openb. 5 : 12, een lofzang op het geslachte Lam. Inderdaad zijn daar de drie andere coupletten „bijgemaakt”. Het lied heet dan ook geen berijming, al komt er een mooi stuk Schrifttekst in voor, maar het is aangeduid „bij” Op. 5 : 12. Dat moet ons niet ontgaan. Zelfs de Drie-eenheid wordt er in genoemd. En lees vers 3 eens, niet als een overbodigheid:

Die in ons oog de moeite leest,
toont ons zijn medelijden;
Hij is, als wij, verzocht geweest
en sterkt ons, als wij strijden.

Dat is, dunkt ons, toch niets teveel gezegd.

De commissie acht L 33 – dat „naar” Jes. 55 : 1-7 gedicht is – „omgebogen” tot een avondmaalslied. Dat is juist gezegd. Maar deed de dichter er verkeerd aan? De tekst is een oproep aan alle dorstigen, om gratis gevoed en gelaafd te worden. Wij menen dat het een goede vondst van ds J. Wit is geweest, dit lied voor het avondmaal te bestemmen. Een vondst die heel wat gezonder is dan ons gebruik om psalm 116 te zingen aan tafel, met zijn „och Heer, och wierd mijn ziel door U gered”. Welke psalm immers slaat op genezing van een dodelijke ziekte – en niet op redding van eeuwige ondergang. Maar wij hebben eeuwenlang deze psalm als avondmaalspsalm aanvaard, omdat de kelk des heils voor de avondmaalsbeker werd aangezien. We zouden willen vragen: is dit geen misbruik van de Schrift?

En dan maken teksten als „Hier weet gij met harten, met handen en monden, dat God met zijn volk zich voorgoed heeft verbonden”; en: „De vallende mensen die nu zich bekeren zijn heiligen Gods aan de tafel des Heeren”, Lied 33 tot een pracht van een avondmaalslied, kunnen we zeggen.

Ook L 51 is „omgebogen” in de richting van het avondmaal. Maar het is „bij” Matth. 8 : 5-13 gedicht; is niet een berijming van, zelfs niet naar aanleiding van. De tekst (over de hoofdman, in zijn verhouding tot meerderen en minderen) is overbekend. Het gebruik als avondmaalslied komt hier op neer: de Heere roept ons aan tafel en dan komen wij. Gehoorzaam gelovend. Zendt Hij ons heen met een opdracht dan gaan wij, in zijn kracht. Gehoorzaam gelovend. Maar roepen wij Hem aan dan komt Hij, met brood en wijn, ons sterken. „En uw naam wordt een lied in mijn mond”.

Wij zouden willen zeggen: gebruikt uw gezonde verbeelding, lieve mensen, en prijst de Heere met dit nieuwe lied, naar de Schrift!

—o—

„Sommige liederen suggereren, dat de vroegere *heilsfeiten opnieuw* plaats vinden”, zegt de commissie. Inderdaad. De ijzeren orde van het herlevend kerkelijk jaar werkt dit in de hand: dat heilsfeiten door hun jaarlijkse herhaling meer de betekenis van subjectivistische symboliek krijgen dan van historische eenmaligheid. Daarmee wordt hun uniek karakter geweld aangedaan, zonder twijfel met de beste bedoelingen. De commissie ziet echter in, dat er verschil moet worden gemaakt tussen dichterlijke levendigheid en theologische herbeleving. Zeer wijs. En terecht wijst zij in L 180 „altijd zal Jezus weer in doodsstrijd wezen” af! Maar blijkbaar heeft de commissie ook gezien, dat in de grondtaal verleden en toekomstige tijd en aanvoegende wijs niet altijd helder leesbaar zijn. U denke aan psalm 126, waar vertaald kan worden: „toen de Heere de gevangenen van Sion terug deed keren” – maar evenzeer „als de Heere de gevangenen van Sion zal terugbrengen”. En vele andere plaatsen.

Ook L 236, het voormiddeleeuwse *Beata nobis gaudia*, stelt een herhaling van de uitstorting van de Heilige Geest hoger dan het unieke historische gebeuren. Terecht wordt hier dus gewaarschuwd.

Lied 155 is een kerstlied, waarin de vreugde om het geboren Kindeke overvleugeld wordt door de voorziene vernedering. Een bespiegeling, maar geen verkondiging van grote blijdschap. De commissie heeft geen bezwaren, hoewel de engelen in de kerstnacht bepaald anders zongen.

L 124 (Nu daagt het in het oosten) aanvaardt de commissie, als een op dichterlijke wijze in de tegenwoordige tijd bezongen geschiedenis. Dat is prachtig. Ook een commissie kan gezonde fantasie tonen en zich ontworstelen aan platgetreden paden.

Lied 11 valt onder het oordeel van *vergeestelijking en/of allegorisch verklaren*. Het lied is een dichterlijke illustratie bij 1 Kon. 19 : 3-18 over Elia, die naar de Karmel vluchtte, maar gesterkt werd om Gods opdrachten uit te voeren. Het rapport heeft gelijk: deze Schriftplaats bevat geen opdracht aan allen om te eten en te drinken met het oog op onze lange levensreis (laatste couplet) – maar onze spijs moet zijn: het doen van de wil van onze Vader, ter plaatse waar Hij ons stelt.

Lied 12 treft eenzelfde oordeel. Het is een lied „bij” 1 Kon. 19 : 11-13 de verschijning van de Heere aan Elia op de Karmel. De vraag komt echter op: wat moeten wij met preken over de Heere, die niet in storm, niet in aardbeving, niet in onweer tot ons komt – maar in de stilte? Is het hier gebruikte beeld alleen voor Elia bedoeld? Slaat het niet op onze ervaringen met de Heere?

Wij twifelen daar aan en zijn daarom huiverig voor het oordeel der commissie, die het lied afwijst. Maar het lied eindigt als Elia: „En wij omwinden het gelaat”. „Spreek Heere, uw knecht hoort”, zei Samuël.

Ook voor L 80, gedicht „bij” Joh. 20 : 1-9, zouden wij een lans willen breken. Het is geen Schriftberijming, geen gezongen Woord. Het is wel een schoon vers, dat toch eens gezongen moet kunnen worden. „Leggen we onze twijfel af?”, vraagt ds Wit. Er staat: Johannes zag (de opgevouwen doeken) en geloofde. Het lied is een allegorie, zeker. En „wij zijn in onszelf verward”, zeker. Maar de vraag is: „doe ons de Schriften open, dan zullen wij als gedoopten voorgoed met de uwen lopen”. Dat is geen vergeestelijking, wel?

—o—

Aandacht wordt besteed aan formuleringen, die sterk een vorm van *natuurgodsdienst* suggereren; men wijst die af. De norm is goed, over de toepassing valt te praten. Want ook bij L 54 over de zaaier uit Luc. 8 : 4-15 moeten we weer in rekening brengen, dat het gedicht een illustratie „bij” de gelijkenis wil zijn. Geen berijming van. De preek gaat voorop – dit lied zou kunnen volgen als een toegift. En van natuurgodsdienst blijkt niet veel.

Er is wel wat anders gebeurd, dat niet gerapporteerd werd. De dichter heeft de gelijkenis van het verloren zaad gecombineerd met het „stervend graan” uit 1 Cor. 15 : 36, welk graan allerm minst verloren gaat als het eerste. Aan het slot maakt hij de kring rond, door de kerk tot „moedergrond” te verklaren. (Van moederkoren misschien?) Als wij toch dit gedicht niet verdedigen is het vanwege de overbelading en omdat het suggereert dat verloren graan toch nog vruchten oplevert.

Zoetelijke en romantische liederen worden evenzeer geweerd. Waarschijnlijk terecht, al moeten we onderscheiden tussen gevoel en gevoeligheid. We mogen ons gevoel nimmer uitschakelen, wanneer wij de Heere willen dienen met geheel ons verstand en met geheel ons hart. Maar L 131 „O zalig heilig Bethlehem” staat ver van de Schrift, is dan ook van Brugge, uit het jaar 1609.

Iets anders staat het met L 391 „De maan is opgekomen” van Schulz, 1790. De vertaling van Muus Jacobse is wijdloepig en veel slapper dan Der Mond ist aufgegangen. Toch is het oorspronkelijke wel goed, niet zoetelijk. Een avondzang.

Misschien wat romantisch? Wij herinneren ons, dat wijlen ds G. Vissee een grammofoonplaat van Erica Köth liet horen. Daarop dit Lutherse lied. Hij zei toen ongeveer dit: „dan moet je zo'n Duits boerengezin (hij dacht aan Emlichheim) van het land zien terugkomen, op de paardewagen, tegen de avond. En bij een bocht van de weg zien ze ineens... de prachtige volle maan boven de horizon komen. Dan gaat zo'n gezin eensklaps zingen... dit lied. Man, dat is puur Lutherse vroomheid. En dan het slot van het lied: een gebed voor de zieke buurman, de naaste, de allernaaste!”

(slot volgt)

MIJN DOOP

Gij waart erbij
moeder
toen de dienaar sprak:
laat ons met vreugde
water scheppen
uit de fonteinen
des heils,
en vervolgens:
Geert ik doop u
in den Naam des Vaders
en des Zoons
en des Heiligen Geestes.

Moeder er was en er is
omdat er zijn zal
een zeer genadig
gericht.

Nooit zal ik meer bestaan
als één die dood gaat
alléén als iemand
die dood was
en leeft.

Uit: *Tijd en Tekenen van G. Boogaard*
Uitgave: G. F. Callenbach - Nijkerk

de redactie ontving

Drs J. A. E. Vermaat, *Wij Nederlanders en de Vrede* — over o.a. 'De rol van het Interkerkelijk Vredesberaad bij de kernwapendiscussie in Nederland', 'De christen en de kernwapens'. Uitgever 'De Banier', Utrecht, zonder prijsopgave; 116 pagina's.

Nog meer *Credo's* onderweg, oude en nieuwe woorden voor God, wereld en kerk, verzameld door Eimert Pruim, Ter Sprake no. 17 - uitgeverij Meinema, Delft, f 4,90 (bij afname van 25 ex. f 3,50), 46 blz.

Beweging, juni-nummer over 'Beweging-internationaal' en het augustusnummer over 'de VU in 't Honderd'. In het juni-nummer o.a. aandacht voor de reformatie van wijsbegeerte en wetenschap in de Verenigde Staten, en voor christen-filosofen in Japan en Zuid-Korea.

Besteladres: Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte, Postbus 149, 3600 AC Maarssen.

Encyclopedie van de Bijbel, eindred. Pat Alexander, eindredactie van de Nederlandse editie prof. dr H. Mulder — de encyclopedie bestaat uit de volgende delen: De Bijbel in het raam van zijn tijd; Archeologie van de Bijbel; Geschiedenis van de Bijbel; Sleutelwoorden; Godsdienst en eredienst in de Bijbel Personen; Het huiselijk leven in de Bijbel; Arbeid en samenleving in de Bijbel; Plaatsen; Atlas van de Bijbel. In Nederland uitgegeven door Voorhoeve, Den Haag. Iets meer dan 325 pagina's, f 42,50.

Atlas van de Bijbel — afzonderlijke uitgave van het laatste deel van bovengenoemde encyclopedie; uitgegeven door dezelfde uitgever voor f 4,90.

Lees je bijbel, bid elke dag, bijbelverhalen en gebeden, verteld door Mary Batchelor, ned. bew. Wilma Offers — grote variatie in verhalen en tekeningen; bijna 100 pag. voor f 17,50; uitgever: Voorhoeve, Den Haag.

Verhalen uit de Bijbel, tekst Meryl Doney, tekeningen Graham Round; Mirjam en de prinses van Egypte; Nehemia bouwt een stad; Elia en de grote droogte; Naäman en het dienstmeisje — per stuk f 1,95; Voorhoeve, Den Haag.

Prof. dr A. Th. van Deursen, Het kopergeld van de Gouden Eeuw, deel IV *Hel en hemel* — „In dit laatste deel wordt het geloof van de zestiende- en zeventiende eeuwse Hollanders be-

sproken". Bijna 150 pagina's, f 17,90; uitgever: Van Gorcum, Assen.

Ulrich Schaffer, *Verrast door het licht* — een bundel gedichten van een uit Duitsland afkomstige en in Canada woonachtige docent voor Europese literatuur, met talrijke foto's; ong. 80 blz., f 27,50; uitgever: Kok, Kampen.

Luister maar!, verhalen uit de bijbel voor kinderen door A. J. McCallen — voor jongens en meisjes vanaf 10 jaar, leent zich voor diverse methoden. Bijna 190 pag., f 19,90; Kok, Kampen.

Dr E. Masselink, *Vragen maakt vrij*, 100 vragen van de hedendaagse kerkmens — 128 pagina's, f 17,50; Kok, Kampen.

Sipke van der Land, *Tot uw dienst*, Toespraken uit kerken in stad en land — ruim 120 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Ds Joh. Jellema, *Het Kind en de kinderen* — de schrijver is als predikant verbonden aan het Jeugdorp „De Glind"; hij schrijft in de inleiding: „Dit boekje is hoofdzakelijk samengesteld uit een lezing 'Kind en Geloof' en enkele gedachten naar aanleiding van wat uit de mond van kinderen werd opgetekend..."; ruim 80 blz., f 12,50; Kok, Kampen.

C. C. Goslinga, *Verzen met de bijbel*, een selectie verzen rond bijbelse figuren — 40 blz., f 7,95; Kok, Kampen.

Schriftlezing 1 Samuël 17 vers 1-40, 47

David en de Filistijnen

koor: Oorlog, oorlog met de Filistijnen
oorlog, oorlog vele jaren lang.

tekst: De Filistijnen verzamelden hun troepen voor de strijd. Zij sloegen hun kamp op bij Soko, dat bij Juda hoort.

Ook Saul en de Israëlieten verzamelden zich en stelden zich in slagorde op tegenover de Filistijnen. De Filistijnen stonden op de berghelling aan de ene kant. Tussen hen in lag het dal.

koor: Hé, kijk daar, zie je daar die reus?
Hij is wel drie meter lang! Wat een goede keus.
't Is Goliath, 't is Goliath, 't is Goliath, ja heus.

solo: Ik ben Goliath, ik ben Filistijn.
Als één van jullie mij verslaat, zullen wij slaven zijn. Maar als ik sterker ben dan hem, dus als ik hem versla dan dienen jullie ons voortaan! Wij kennen geen gena.

tekst: Iedere dag kwam Goliath naar voren, bespote God en daagde het volk uit. Iedere ochtend... 40 dagen lang.

tekst: Isaï, die in Bethlehem woonde, riep zijn jongste zoon bij zich en zei:

koor: David, David, kom eens even hier.
Wij zijn fijn thuis en veilig en hebben veel plezier. Maar ach, je broers zijn erg ver hier vandaan. Ik vraag me af hoe 't met hen zal gaan.

koor: Neem dit brood en ook deze kaas.
Breng de schapen naar de zoon van hiernaast. Ga naar het dal van de Terebint. God gaat met jou, m'n lieve kind.

tekst: David deed wat zijn vader hem gevraagd had: hij bracht de schapen weg, nam het eten mee en ging op weg naar het dal van de Terebint. Bij het kamp aangekomen, gaf hij het voedsel aan een bewaker en ging op zoek naar zijn broers. Juist toen hij ze gevonden had, kwam Goliath naar voren.

solo: Ik ben Goliath (zie hier boven)
tekst: Alle Israëlieten sloegen op de vlucht toen zij

Goliath zagen. David was hier zeer verbaasd over en hij vroeg aan een paar soldaten: „Wie is die Filistijn dat hij de levende God durft te tarten? Wat gebeurt er met de Israëliet die hem verslaat en de schande van Israël wegneemt?" En de soldaten antwoordden: „Degene die deze Filistijn verslaat, zal trouwen met de dochter van de koning en zijn familie zal geen belasting meer hoeven te betalen.”

koor: De grote mensen durven niet, heel Israël is bang + kk voor Goliath, die grote reus, die sterk is en heel lang. Daar staat hij midden in het dal, hij lacht hen uit en spot: „Waar blijft de man die vechten zal en waar is jullie God?”

tekst: Hierop ging David naar Saul en zei tegen hem: „Verlies de moed niet. Ik zal met Goliath gaan vechten!” Maar Saul antwoordde: „Maar dat kan toch niet. Je bent nog jong, je hebt geen ervaring met vechten en die Filistijn is een echte vechtersbaas.” „Ik hoed al jaren de schapen van mijn vader. Soms roofde een beer of een leeuw één van de schapen, omdat hij honger had. Maar dan joeg ik achter hem aan en redde het schaap. En als het dier mij aanviel, doodde ik het. Ik heb leeuwen en beren neergeslagen en die Filistijn zal hetzelfde lot ondergaan, omdat hij de levende God durft te tarten. Jahwe, die mij gered heeft uit de klauwen van leeuwen en beren zal mij ook redden uit de handen van Goliath.”

„Ga dan, God zal met je gaan.”
Saul liet David zijn wapenrusting aantrekken en gaf hem zijn helm en zijn zwaard. David kon zich echter onmogelijk bewegen in deze kledij, zodat hij alles weer uittrok. Hij nam zijn stok en zocht in de beek 5 gladde stenen uit, die hij in zijn tas deed. Met zijn slinger in de hand, ging hij op Goliath af.

koor: Maar David met zijn herdersstok ging helemaal + kk alleen de berg af naar die grote reus en doodt hem met een steen.
Reus Goliath, reus Goliath, 't uit met jouw geweld, want David heeft op God vertrouwd en David is een held.

terloops

door P. C. van Wijk — Zaltbommel

Een andere vorm

Over een speciale kerkdienst

Laatst maakten we in een Nederlands Hervormde Kerk een godsdienst mee, waaraan o.a. een kinderkoor meewerkte. De preek ging over David en Goliath, terwijl de Schriftlezing uit 1 Samuël 17 : 1-40 en 47 werd verzorgd door de kinderen. Gedeelten van dit bijbelgedeelte werden door kinderen van het koor gelezen, terwijl andere gedeelten werden gezongen waarbij woorden en melodie werden gemaakt door de dirigente. Het geheel laat ik hier volgen, het is een poging tot navolgen waard.

Ds H. G. Abma, Tien Woorden ethiek (reformatie-reeks; toerusting van gemeentelieden) — de volgende hoofdstukken: De betekenis van de tien geboden; Het drieëlei gebruik van de wet; De Genesis van het kwaad; Exodus uit een ver gelegen land; Exodus uit de zonde 168 blz., f 22,50; Kok, Kampen.

Thuis in de bijbel, deel 5: de brieven van Paulus 1, eindredactie ds H. Veldhuizen en drs W. Verboom — 65 blz., f 10,50; Kok, Kampen.

A. M. de Moor-Ringnalda, Omnibus, Moeder Ditta, En het leven gaat verder — bijna 500 blz., f 29,50; Kok, Kampen.

Leo Prijs, Inleiding in de joodse godsdienst (ned. vert.: dr W. C. v. Dam) — de schrijver is hoogleraar Judaïstiek te Munchien en tevens een gelovige jood. „Dit boek wil allereerst informatie geven en ook opruiming houden onder wijdverbreide misverstanden...”; 140 pagina's, f 19,90; uitgegeven door Kok, Kampen.

Dr J. Verkuyl, Dostojewski's visie op de mens — „Uit het werk van D. heeft prof. Verkuyl vier romans gekozen, die licht werpen op zijn mensbeschouwing”; 132 blz.; f 17,50; Kok, Kampen.

Drs H. G. Leih en dr L. Schuurman, Een hemel op aarde?, Achtergronden bij Marx, Marxisme en revolutie — ontstaan uit zondagavondlezingen voor de NCRV-radio; 118 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Dr T. Brien, W. Huizer, Heroriëntatie in het christelijk maatschappelijk werk — Inhoud en organisatie in een nieuwe fase — 178 blz., f 24,90; Kok, Kampen.

J. P. Bommel, Het avontuur van de psalmen na Pinksteren — In dit boek bespreekt mr. Bommel, „als opwekkingschristen, een aantal psalmen vanuit verschillende visies”. 144 blz.; f 17,25; Kok, Kampen.

Michael Scanlan en Anna Therèse Shields, En zij herkenden Hem, Hoe Jezus ontmoeten in de sacramenten (in de serie Nieuw Leven) — kardinaal Suenens in het voorwoord: „De grote verdienste nu van dit boek is gelegen in de wijze waarop het aandacht vraagt voor de hernieuwde tegenwoordigheid van de Heilige Geest in het hart zelf van het sacramentele leven van de Kerk”; 128 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Larry Christenson, Sociale aktie in de lijn van Jezus (in de serie Nieuw Leven) — de schrijver, Luthers predikant in Californië, in zijn inleiding: „De ideeën, die in dit boek op tafel worden gelegd, zijn zowel een oproep aan de charismatische beweging tot sociale aktie als een beschrijving van bepaalde dingen die beginnen te gebeuren”; 100 blz., f 12,90; Kok, Kampen.

Drs F. H. Breukelman, Bijbelse Theologie, deel I, 1, *Schrift-lezing*, Een verhandeling over de kolometrische weergave van bijbelse teksten als hulp bij het lezen en als grondslag voor de exegese — 173 pagina's, f 27,50; Kok, Kampen.

Dr H. M. Matter, Wederkomst en

wereldeinde, De zin van de „parousia” in het Nieuwe Testament — ruim 150 blz., f 22,90; Kok, Kampen.

In rapport met de tijd, 100 jaar theologie aan de Vrije Universiteit — „Elf auteurs (waaronder C. Augustijn, T. Baarda, H. M. Kuitert, J. Veenhof) verdiepen zich in de vraag hoe het vroeger aan de faculteit toeging op hun vakgebied en vertellen wat men daarmee vandaag nog beginnen kan”. 280 blz., f 29,50; Kok, Kampen.

Religieuze bewegingen in Nederland, Feiten en visies, halfjaarlijks tijdschrift onder eindredactie van dr R. Kranenborg — 83 blz., f 12,50 voor losse nummers; f 20,— per abonnements; uitgever Kok, Kampen. In dit eerste deeltje aandacht voor de Bhagwan-beweging, het gemengde huwelijk en Hare Krishna.

Dr H. van der Linde en Drs H. J. van Hout (redactie), *Oecumenisch pastoraat*, Opbouw van oecumenische gemeenschap tussen plaatselijke kerken — over oecumenisch geloof, gemeenschappelijke liturgie, oecumenische betekenis van de doop, van het avondmaal, van het huwelijk, van het maatschappij-politieke engagement, oecumenische evangelisatie, oecumenisch samenleven in de praktijk; 125 blz., f 18,25; Kok, Kampen.

W. G. Overbosch, De Messias en zijn stad — deel 1 over Messianiteit, Messias, Jesus-Messias; deel 2 over De vrede van Jerusalem, — een utopie? „Allebei die reeksen houden zich bezig met een aantal fundamentele misverstanden, die zich in en buiten de kerken telkens weer voordoen: dat Christus namelijk niet een soort achternaam is maar een titel, en wel een bijbelse, een joodse titel, die helemaal niet 'vanzelfsprekend' toegekend mag worden aan Jesus van Nazareth” — 190 blz., f 24,50; Kok, Kampen.

Paul Gürtler, Hartstocht voor het mogelijke, Hoop als spijze voor het geloof, Pleidooi van een onconventioneel christen — een pleidooi niet voor een theoloog van de hoop, maar een praxis van de hoop; ruim 190 blz., f 29,—; Kok, Kampen.

Aalt van de Glind, Bidden met woorden — vijftig gedichten, f 9,90; Kok, Kampen.

Mink van Rijdsdijk, Voor mij hoeft het niet meer, Over zelfmoord en zelfmoordpoging — 88 blz., f 12,50; Kok, Kampen.

Bert de Jong, Diep in 't stof gebogen, en andere verhalen over mensen in en buiten de kerk — „min of meer anecdotisch laat hij allerlei zaken de revue passeren, die door vrijwel ieder kerkmens herkend zullen worden”; 88 blz. f 12,50; Kok, Kampen.

Hans Bouma en Jan P. Strijbos, Wijs zijn met dieren, op de Galapagos-eilanden — korte teksten en foto's; 61 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Prof. dr Hanna Kohlbrugge, Confrontatie met de Islam, Ismaël, Israël en wij — de schrijfster „tracht in dit boekje duidelijk te maken, wat de Islam nu eigenlijk voorstaat en wat de eigenlijke achtergronden zijn van het feit dat de Islam zowel met het Jodendom als met het christelijke wes-

ten in een, naar 't lijkt, onoplosbare conflictsituatie verkeert”; 62 blz., f 9,50; Voorhoeve, Den Haag.

Oswald Chambers, Vernieuw onze dagen, Bijbels dagboek (vertaling ds J. G. Mees) — „Deze... bloemlezing van meditatieve teksten uit zijn werken biedt aan een nieuwe generatie van lezers de essentie van de boodschap van Oswald Chambers”; 266 blz., f 29,—; Voorhoeve, Den Haag.

De kracht van hunne kracht, Bijbels dagboek, eindred. dr K. Deddens — f 11,50, uitgeverij De Vuurbaak, Groningen.

Prof. dr dr Georg Huntemann, Geen God en geen vader(s), Achtergronden van de gezagscrisis van onze tijd — „een alarmerend en hoogst actueel referaat...”, waarin hij tegen een wetenschappelijke achtergrond laat zien hoe de culturele en morele revolutie van onze tijd haar oorsprong vindt in de haat tegen God”; 24 blz., f 3,90; De Vuurbaak, Groningen.

J. van Delden, Het derde land, Religieuze poëzie uit zeven eeuwen (Zilver Schoonreeks) — 128 blz., f 12,50; Uitgeverij van Walraven, Apeldoorn.

H. J. Hegger, Wat is geloven — de schrijver: „Bij het schrijven van dit boekje heb ik allereerst rooms-katholieke lezers op het oog gehad. Ik heb geprobeerd rekening houdend met de achtergrond van hun denken, het Evangelie zoals dat door de Reformatie van de zestiende eeuw weer werd ontdekt, op positieve wijze uiteen te zetten”; 160 pagina's, f 6,90; uitgave Stichting In de Rechte Straat, Postbus 131, Velp.

A. Ernest Wilder Smith, Waarom... laat God het toe? en van dezelfde schrijver: *Wie denkt moet geloven* (beide boeken zijn een Telos-boek) — elk boekje telt ong. 60 pag.; prijs f 2,—; uitgegeven door Buijten en Schipperheijn in samenwerking met de Evangelische Omroep.

Prof. dr W. H. Velema, Discussie over de mensenrechten — 64 blz., f 8,50; uitgegeven door de Willem de Zwijgerstichting, Postbus 642, Apeldoorn.

Sipke van der Land, Wat bezielt ze?, *Woorden van Jezus; Het leven van Jezus* — teksten en foto's, per deeltje f 9,90; Kok, Kampen.

De Christenreis, John Bunyans Pelgrimsreis opnieuw verteld door Rhoda Couldridge, geïllustreerd door Anna Couldridge (dochter van de schrijfster) — bestemd voor jonge lezers; ruim 60 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Drs C. van Sliedregt, Vrouw in kerk en samenleving — de schrijver in zijn voorwoord: „Enige doeleinden zijn de vrouwenemancipatiegeest te beproeven, te vragen naar de bijbelse plaats van de vrouw in kerk en samenleving en gemeentelieden kritisch te laten meedenken”; ruim 300 blz., f 39,50; Kok, Kampen.

Joop Rinzeema, Leren leven met een hartaanval, Verslag van een geloofservaring — 32 blz., f 7,90; Kok, Kampen.

Dr A. J. Onstenk, In de voorhoede, Het levensverhaal van vrouwen en mannen die hun Christen-zijn waar

maakten — onderwijsboek voor de laatste klassen van het basisonderwijs en de eerste klassen van het voortgezet onderwijs; het gaat o.a. over Albert Schweitzer, Dietrich Bonhoeffer, Martin Luther King, Dom Helder Camara, Alexander Solzjenitsyn; 174 blz., f 19,90; Kok, Kampen.

Vrede door recht, Peter Bergwerff en Tjerk S. de Vries in gesprek met ds D. K. Wielenga J.Dzn. — Het eerste deeltje van een serie uitgaven met als titel „de eerste generatie”, een reeks interviews met personen die een publieke rol hebben gespeeld in de Vrijmaking van 1944. Omvang 104 pag., prijs f 15,50 (Vrienden van de Vuurbaak f 13,75); uitgever De Vuurbaak, Groningen.

Piet Prins, De tirannie verdrijven, tekeningen Jaap Kramer — jeugdboek voor de leeftijd 10 jaar en ouder; eer-

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds. H. de Jong;
H. Langerak;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

der verschenen als feuilleton in het Nederlands Dagblad; prijs f 13,50; uitgever De Vuurbaak, Groningen.

Annie Pansier, *Bomen om het paviljoen* — gedichtenbundel, 48 blz., f 10,25; uitgever De Vuurbaak, Groningen.

De C. Vonk, *Jesaja*, deel I-Ha van De Voorzeide Leer — 300 blz., f 47,50; uitgever Liebeck en Hooijmeijer, Barendrecht.

De mogelijkheid bestaat dat op één of meerdere van deze uitgaven in een recensie wordt teruggekomen.

LANGERAK — Scriba: L. Sterrenburg, Lekdijk 109, 2967 GE Langerak, tel. 01843-1670.

GESLAAGD — 28 januari j.l. zijn geslaagd voor het kandidaatsexamen theologie: W. Smouter, IJsselstraat 105, Apeldoorn en H. J. Zuidhof, Borneolaan 4, Apeldoorn.

Een persoonlijke vraag...

Mag het, recht op de man en de vrouw af? Wat is u een Papoealeven waard; wat is u de rechtszaak van de Papoea waard? Natuurlijk veel meer dan in uw vermogen ligt om te doen.

Denkt u dan even met ons mee.

- ☆ wij verzonden voor de Kerst ruim 8000 persoonlijk geadresseerde brieven
- ☆ wij adverteerden in een groot aantal bladen; ook in het blad dat u nu leest
- ☆ de Papoea's in Nederland lieten rechtstreeks van zich horen in enkele radio-uitzendingen.

Met dit alles voor ogen, leggen wij u voor een totaalresultaat van 1492 giften. Wel met een prachtig gemiddelde van f 34,50 per gift. Maar dát geeft nu juist aan dat er teveel aan te weinigen overgelaten wordt.

Daarom nogmaals de boodschap: het is voor de Papoea al meer dan tien jaar

LIJDEN, IN EEN UITZICHTLOZE WERELD

Mag hij u weer een zorg zijn? Voor de Papoea, de meest nabije van uw verre naasten, is uw gift een handreiking ten leven.

PAPOEA-FONDS
postgiro 243000
Rozendaal 27 - 8431 PD Oosterwolde
Bank: Amro-Oosterwolde - Rekening 44 40 72 470

Voor alle informatie:
Van Randwijcklaan 104 - 3815 MT Amersfoort
Telefoon 033-728690

STICHTING HULP AAN PAPOEA'S IN NOOD

Help Azië

en steun de

PLAATS

UW FAMILIEBERICHTEN

IN DIT BLAD!

Bijbelse en Medische Zendings Gemeenschap (BMZG)!

De BMZG is een tak van de Bible and Medical Missionary Fellowship (BMMF), sinds 1852 werkzaam in Centraal Azië, nu met meer dan 300 medewerk(st)ers, o.a. in Bangla Desh, India, Iran, Nepal en Pakistan.

Werk mee en stort uw bijdrage op giro 19 423 05 t.n.v. Stichting BMZG te Gouda.

Wilt U er meer van weten?

Informatiemateriaal wordt U gaarne toegezonden door het sekretariaat BMZG: Joost de Hondtlaan 17, 2803 XH Gouda. Tel. 01820-18562.

Opbouw-uitgaven

Door het invullen en opsturen van onderstaande bestelbon kunt u verschillende door „Opbouw” uitgegeven en binnenkort uit te geven brochures bestellen. Alle prijzen zijn exclusief portokosten! De ingevulde bon kunt u in een open envelop zonder postzegel sturen naar:

Administratie Opbouw,
Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Tegelijk met de toezending van de bestelde uitgaven ontvangt u een accept-girokaart met daarop het verschuldigde bedrag vermeld.

het verhaal van een oegandees jongetje...

Petero is ca. 6 jaar. Hij heeft zijn moeder nooit gezien. Op een dag kwam een vrouw naar zijn vader om te vragen of Petero voor haar kon werken: eten koken en op de baby passen. Een paar weken geleden liep hij daar weg. Een auto reed hem aan. Iemand van het kindertehuis vond hem langs de kant van de weg en nam hem mee. Hij wil niet terug naar de vrouw omdat ze hem altijd sloeg!

wie helpt hem of een ander kind dat hulp nodig heeft?
bel ons secretariaat nu!
tel. 03443-2079, b.g.g. 03449-1659

Een financiële adoptie kost f 55,— per maand en voor aanvullende hulp van een kind thuis is f 25,— per maand nodig. u krijgt een foto van het kind.

is f 55,— of f 25,— per maand voor u een bezwaar, doe het dan samen met anderen.

stichting
redt een kind

secretariaat: dr. guépinlaan 23 — 4032 nh ommeren
postgiro: 1599333 ten name van stichting redt een kind te zwolle
bank: raiffeisenbank — zwolle, rek.no. 37.73.32.860

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist

Gaarna ontvang ik:

- ex. Prof. C. Veenhof, Jona (Hulp bij Bijbelstudie) à f 1,50
- ex. Drs. H. de Jong, Ongehuwd samenwonen à f 2,60
- ex. Prof. Dr. B. Goudzwaard, Drs. H. de Jong en Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, Het kernwapenvraagstuk (48 pag.) à f 2,50
- ex. Ds. M. R. van den Berg, Jeremia (Hulp bij Bijbelstudie) (plm. 194 pag., gebonden uitgave) à f 10,—

Naam:

Adres:

Woonplaats (postcode)

Handtekening:

Van „Jona” nog een beperkt aantal aanwezig.